

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De implementatie van kinderrechten tijdens de adolescentie: General Comment No. 20 en de positie van adolescenten in het Nederlandse strafrecht

Schmidt, E.P.

Citation

Schmidt, E. P. (2019). De implementatie van kinderrechten tijdens de adolescentie: General Comment No. 20 en de positie van adolescenten in het Nederlandse strafrecht. *Tijdschrift Voor Jeugdrecht*, 1(2), 55-61. doi:10.5553/TvJr/259035002019001002012

Version: Accepted Manuscript

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/136367>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

General Comment

De implementatie van kinderrechten tijdens de adolescentie: General Comment No. 20 en de positie van adolescenten in het Nederlandse strafrecht

E.P. Schmidt LLM, BSc

Het VN-Kinderrechtencomité heeft als taak de naleving van kinderrechten, zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, te controleren. Landen die partij zijn bij het Verdrag zijn verplicht iedere vijf jaar te rapporteren aan het Kinderrechtencomité over de kinderrechtsituatie in hun land. Daarnaast vaardigt het Kinderrechtencomité General Comments uit, waarin het duiding geeft aan bepaalde kinderrechten(thema's). Op dit moment zijn 21 General Comments gepubliceerd die betrekking hebben op onder andere de vroege kinderjaren (No. 7), het jeugdstrafrecht (No. 10), de belangen van het kind (No. 14) en het recht op bescherming tegen geweld (No. 13). In deze rubriek wordt steeds één General Comment uitgelicht.

Inleiding

In deze bijdrage staat General Comment No. 20, over het implementeren van kinderrechten tijdens de adolescentie, centraal.¹ Deze General Comment werd in 2016 aangenomen door het VN-Kinderrechtencomité. In deze bijdrage wordt eerst stilgestaan bij de aanleiding voor het aannemen van deze General Comment. Vervolgens wordt de definitie van het begrip 'adolescentie' zoals deze door het Kinderrechtencomité gehanteerd wordt, beschreven en nader toegelicht. Ook wordt de inhoud van de General Comment globaal besproken. Ten slotte wordt nader ingezoomd op een van de specifieke onderwerpen die door het Kinderrechtencomité in het bijzonder van belang worden geacht voor de bescherming van de rechten van adolescenten: het strafrecht. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan enkele recente ontwikkelingen en aandachtspunten met betrekking tot de positie van adolescenten in het Nederlandse strafrecht.

Aanleiding

General Comment No. 20 was niet de eerste General Comment die specifiek betrekking had op adolescenten: al in 2003 nam het Kinderrechtencomité General Comment No. 4 aan, gericht op de gezondheid en ontwikkeling van adolescenten.² Dit werd nodig geacht omdat tijdens de adolescentie sprake is van nieuwe risico's op het gebied van gezondheid en ontwikkeling door de relatieve kwetsbaarheid van adolescenten en de druk van (bijvoorbeeld) leeftijdsgenoten om gedrag te vertonen dat gezondheidsrisico's met zich meebrengt.³ Het Kinderrechtencomité merkte in 2003 op dat de verdragspartijen tot dat moment niet voldoende aandacht hadden besteed aan adolescenten als dragers van rechten en aan kwesties met betrekking tot de bevordering van hun gezondheid en ontwikkeling.⁴

¹ General Comment No. 20 (2016) *on the implementation of the rights of the child during adolescence*, te raadplegen via de officiële website van het VN-Kinderrechtencomité: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>.

² General Comment No. 4 (2003), *Adolescent Health and Development in the Context of the Convention on the Rights of the Child*.

³ General Comment No. 4 (2003), 'Introduction'.

⁴ General Comment No. 4 (2003), 'Introduction'.

Ook na de General Comment van 2004 werd vanuit verschillende hoeken herhaaldelijk aandacht besteed aan de positie van adolescenten onder het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). De boodschap van deze bijdragen was dat onder het IVRK tot dan toe vooral aandacht was besteed aan de rechten van *jongere* kinderen en niet zozeer aan de rechten van adolescenten.⁵ Hiervoor werden verschillende verklaringen gegeven, zoals het feit dat kinderen het meest kwetsbaar zijn in het eerste decennium van hun leven en het feit dat een gebrek aan voorzieningen (zoals onderwijs, bescherming en zorg) gedurende die periode de meest schadelijke gevolgen kan hebben.⁶ Daarnaast bestond ten tijde van het opstellen van het IVRK veel minder wetenschappelijke kennis over adolescenten en hun ontwikkeling dan tegenwoordig.⁷ Deze kennis is de afgelopen decennia in allerlei opzichten toegenomen, bijvoorbeeld door ontwikkelingen in de neurowetenschappen die nieuwe inzichten hebben verschaft in de hersenontwikkeling van adolescenten.⁸ Deze inzichten worden bondig samengevat in een advies van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) uit 2011: ‘Pas rond het 25ste jaar zijn in de prefrontale cortex functies zoals planning en flexibiliteit tot wasdom gekomen. Ook andere psychische functies zoals het afremmen van de impulsen (“inhibitie”) en de onderdrukking van afleidende andere impulsen en associaties (“interferenties”) komen pas na het 20ste jaar meer tot bloei. Dit betekent dat specifiek risicogedrag, dat bij adolescenten vaak tussen het 15de en 23ste jaar voorkomt, mede wordt veroorzaakt door de nog onvoltooide ontwikkeling van bepaalde belangrijke hersenfuncties. De meest wezenlijke ontwikkeling ten aanzien van deze hersenfuncties treedt pas op na het 20ste levensjaar.’⁹ Deze ontwikkelingen zijn relevant voor de invulling van het concept van de ‘zich ontwikkelende vermogens van het kind’, dat verschillende keren terugkomt in het IVRK.¹⁰ Op basis van deze zich ontwikkelende vermogens moeten verdragspartijen geleidelijk meer autonomie en verantwoordelijkheid toekennen aan kinderen, maar daarnaast niet uit het oog verliezen dat de nog onvoltooide ontwikkeling eveneens noopt tot *bescherming*.¹¹ In General Comment No. 20 wordt een breder scala aan rechten bestreken dan in General Comment No. 4 (met de reeds genoemde focus op de gezondheid en ontwikkeling van adolescenten). Voor de inhoud van General Comment No. 20 wordt besproken, is het echter noodzakelijk eerst kort stil te staan bij de inhoud van het begrip ‘adolescentie’.

Adolescentie

Het Kinderrechtencomité erkent dat adolescentie – de transitie van jeugd naar volwassenheid – niet eenvoudig te definiëren is. Dit komt onder meer door individuele verschillen in de leeftijd waarop kinderen volwassenheid bereiken en door verschillen in culturele verwachtingen ten aanzien van deze transitie.¹² Hoewel hiermee niet wordt beoogd om alsnog een definitie te geven, focust het Kinderrechtencomité zich voor de adolescentie op kinderen in de leeftijd van

⁵ Zie bijvoorbeeld M.D. Ruck e.a. (2014), ‘The United Nations Convention on the Rights of the Child: Its Relevance for Adolescents’, in: *Journal of Research on Adolescence*, p. 16, 17, 25.

⁶ UNICEF (2011), *The State of the World’s Children 2011: Adolescence – An Age of Opportunity*, te raadplegen via https://www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf, p. 2.

⁷ Ruck M.D. e.a. (2014), ‘The United Nations Convention on the Rights of the Child: Its Relevance for Adolescents’, in: *Journal of Research on Adolescence*, p. 18.

⁸ Ruck M.D. e.a. (2014), ‘The United Nations Convention on the Rights of the Child: Its Relevance for Adolescents’, in: *Journal of Research on Adolescence*, p. 18.

⁹ RSJ (2011), *Het jeugdstraftproces: toekomstbestendig!*, p. 18.

¹⁰ Ruck M.D. e.a. (2014), ‘The United Nations Convention on the Rights of the Child: Its Relevance for Adolescents’, in: *Journal of Research on Adolescence*, p. 18.

¹¹ General Comment No. 20 (2016), par. 18-20. Zie verder uitgebreid over de zich ontwikkelende vermogens: UNICEF (2005), *The Evolving Capacities of the Child*, te raadplegen via <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>.

¹² General Comment No. 20 (2016), par. 5.

10 tot 18 jaar.¹³ De bovengrens van 18 jaar is in overeenstemming met het mandaat van het Kinderrechtencomité; immers, op grond van artikel 1 IVRK is dit verdrag van toepassing op 'ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.' Zoals duidelijk is geworden uit de korte bespreking van de ontwikkeling van adolescenten hiervoor, is de ontwikkeling van adolescenten echter niet voltooid op de 18e verjaardag. Dit roept de vraag op of jongvolwassenen ook aanspraak zouden moeten kunnen maken op de rechten uit het IVRK. Deze kwestie wordt hierna meer specifiek behandeld in de context van de positie van adolescenten in het strafrecht, omdat het Kinderrechtencomité zich hierover zijdelings heeft uitgelaten en omdat zich in Nederland interessante ontwikkelingen op dit vlak hebben voorgedaan.

Het uitgangspunt van General Comment No. 20 blijft echter dat gefocust wordt op de rechten van adolescenten in de leeftijd van 10 tot 18 jaar. Het Kinderrechtencomité benadrukt de snelle ontwikkeling van adolescenten van deze leeftijd en de unieke kenmerken van deze periode.¹⁴ De kern hiervan kan als volgt worden samengevat: *'Adolescence is a unique defining stage of human development characterized by rapid brain development and physical growth, enhanced cognitive ability, the onset of puberty and sexual awareness and newly emerging abilities, strengths and skills.'*¹⁵

De General Comment in hoofdlijnen

Het Kinderrechtencomité begint General Comment No. 20 met het uiteenzetten van de uitgangspunten van het IVRK: kinderrechten zijn in beginsel van toepassing op individuen jonger dan 18 jaar en de implementatie van kinderrechten moet in overeenstemming zijn met de ontwikkeling en de zich ontwikkelende vermogens van het kind.¹⁶ Dit betekent ook dat verdragspartijen andere maatregelen moeten nemen om de rechten van adolescenten te beschermen dan wanneer het rechten van jongere kinderen zou betreffen. Om die reden geeft het Kinderrechtencomité in de General Comment aanwijzingen aan verdragspartijen om ervoor te zorgen dat de rechten van adolescenten eveneens worden gewaarborgd.

De focus op de adolescentie wordt door het Kinderrechtencomité toegelicht door te wijzen op de snelle (lichamelijke) ontwikkeling die adolescenten doormaken en door te benadrukken dat deze periode van transitie zowel mogelijkheden als risico's met zich meebrengt.¹⁷ Het Kinderrechtencomité licht een aantal specifieke risico's uit die een rol kunnen spelen tijdens de adolescentie: middelenmisbruik en verslaving, geweld en misbruik, seksuele of economische uitbuiting, mensenhandel, migratie, radicalisering of geworven worden voor bendes of milities, en gezondheidsrisico's die vaak samenhangen met specifiek risicogedrag.¹⁸ Om het hoofd te bieden aan deze risico's en het potentieel van de adolescenten te stimuleren, moeten de verdragspartijen zich dus (ook) op deze leeftijdscategorie focussen. Het Kinderrechtencomité benadrukt dat het voor een optimale ontwikkeling noodzakelijk is dat de impact van iedere periode op de levensloop wordt erkend.¹⁹ Aandacht voor adolescenten betekent het versterken van investeringen die worden gedaan in jonge kinderen en zowel het vergroten van het potentieel van deze groep voor de volgende levensfasen als het verkleinen van eventuele negatieve gevolgen van ervaringen uit de vroege jeugd.

Het Kinderrechtencomité licht verschillende rechten van adolescenten uit, inclusief manieren waarop verdragspartijen deze rechten zouden kunnen waarborgen. Eerst wordt gewezen op het

¹³ General Comment No. 20 (2016), par. 5.

¹⁴ General Comment No. 20 (2016), par. 8-10.

¹⁵ General Comment No. 20 (2016), par. 9.

¹⁶ General Comment No. 20 (2016), par. 1.

¹⁷ General Comment No. 20 (2016), par. 8-13.

¹⁸ General Comment No. 20 (2016), par. 12-13.

¹⁹ General Comment No. 20 (2016), par. 11.

belang van de vier basisprincipes van het IVRK: het recht op ontwikkeling (artikel 6), het discriminatieverbod (artikel 2), het belang van het kind (artikel 3) en het recht om gehoord te worden en te participeren (artikel 12).²⁰ Het Kinderrechtencomité geeft een interpretatie van deze basisprincipes die is toegesneden op adolescenten. Zowel in het kader van het recht op ontwikkeling als in het kader van het discriminatieverbod wordt gewezen op de negatieve beeldvorming waarvan regelmatig sprake is als het gaat om adolescenten.²¹ Volgens het Kinderrechtencomité moet adolescentie echter worden gezien als een positieve ontwikkelingsfase waarbinnen de optimale ontwikkeling van kinderen gestimuleerd moet worden.²²

Ten behoeve hiervan worden in de General Comment verschillende rechten uitgelicht, onderverdeeld in verschillende categorieën. In de categorie ‘*Civil rights and freedoms*’ wijst het Kinderrechtencomité onder meer op het recht op vrijheid van meningsuiting (artikel 13 IVRK), het recht op vrijheid van godsdienst (artikel 14 IVRK), het recht op vrijheid van vereniging (artikel 15 IVRK), het recht op bescherming van het privéleven (artikel 16 IVRK) en het recht op informatie (artikel 17 IVRK).²³ Specifiek voor adolescenten wordt erop gewezen dat veel van deze rechten steeds belangrijker worden naarmate de vermogens van de adolescent zich verder ontwikkelen. In de context van het recht op vrijheid van godsdienst overweegt het Kinderrechtencomité bijvoorbeeld: ‘*In other words, it is the child who exercises the right to freedom of religion, not the parent, and the parental role necessarily diminishes as the child acquires an increasingly active role in exercising choice throughout adolescence.*’²⁴ In het kader van het recht op informatie wordt specifiek gewezen op de mogelijkheden én de risico’s van de digitale wereld, gezien het feit dat adolescenten in toenemende mate gebruikmaken van nieuwe technologieën.²⁵

Een andere categorie rechten betreft het recht op bescherming tegen alle vormen van geweld.²⁶ Daarnaast behandelt het Kinderrechtencomité een aantal rechten onder het kopje ‘*Family environment and alternative care*’.²⁷ Binnen deze categorie wordt onder meer gewezen op het belang van de noodzakelijke ondersteuning van ouders bij de opvoeding van hun kind (artikel 18 IVRK).²⁸ Niet alleen ouders van adolescenten moeten worden ondersteund, ook adolescenten die *zelf* de primaire verzorgers van een familie zijn, moeten worden geholpen – bijvoorbeeld in de vorm van voorlichting of materiële hulp.²⁹ Ten slotte moeten adolescenten die onder de alternatieve zorg vallen, worden ondersteund. Hierbij moet specifiek aandacht worden besteed aan de situatie waarin de adolescent meerderjarig (of in ieder geval ouder) wordt en uiteindelijk weer op eigen benen moet staan.³⁰

Onder de categorie ‘*Basic health and welfare*’ worden met name maatregelen genoemd die verdragspartijen kunnen nemen om tegemoet te komen aan de specifieke gezondheidsrisico’s die voor adolescenten gelden.³¹ Zo stelt het Kinderrechtencomité bijvoorbeeld dat er geen barrières zouden moeten zijn als het gaat om voorlichting en voorzieningen op het gebied van seksuele en reproductieve rechten.³² Ook zou het gebruik van schadelijke stoffen (zoals drugs,

²⁰ General Comment No. 20 (2016), par. 14-25.

²¹ General Comment No. 20 (2016), par. 15, 21.

²² General Comment No. 20 (2016), par. 15-20.

²³ General Comment No. 20 (2016), par. 41-48.

²⁴ General Comment No. 20 (2016), par. 43.

²⁵ General Comment No. 20 (2016), par. 47-48.

²⁶ General Comment No. 20 (2016), par. 49.

²⁷ General Comment No. 20 (2016), par. 50-55.

²⁸ General Comment No. 20 (2016), par. 50-51.

²⁹ General Comment No. 20 (2016), par. 55.

³⁰ General Comment No. 20 (2016), par. 52-54.

³¹ General Comment No. 20 (2016), par. 56-67.

³² General Comment No. 20 (2016), par. 59-60.

alcohol en tabak) moeten worden geadresseerd door voorzieningen op het gebied van preventie, schadebeperking en verslavingszorg.³³ Ten slotte wordt onder het kopje ‘*Education, leisure and cultural activities*’ onder meer gewezen op het belang van en het recht op onderwijs (art. 28 IVRK).³⁴ Een opleiding en hulp bij de transitie naar werk is van belang om allerlei risico’s voor adolescenten, waaronder gedwongen huwelijken, werkloosheid en (seksuele) uitbuiting, te voorkomen.³⁵

Verder komen, onder het kopje ‘*Special protection measures*’, verschillende aandachtsgebieden aan bod waarbinnen verdragspartijen extra zorg zouden moeten dragen voor adolescenten, zoals bijvoorbeeld migratie en kinderarbeid.³⁶ Een ander aandachtsgebied dat specifiek wordt benoemd, is de positie van adolescenten in het strafrechtssysteem.³⁷

De General Comment en adolescenten in het strafrecht

In het kader van de positie van adolescenten in het strafrechtssysteem wordt door het Kinderrechtencomité benadrukt dat verdragspartijen maatregelen moeten nemen om de kwetsbaarheid van deze groep, zowel in de hoedanigheid van slachtoffers als in de hoedanigheid van daders van strafbare feiten, te verminderen.³⁸ Verdragspartijen worden opgeroepen om uitgebreid beleid op het gebied van jeugdstrafrecht te introduceren waarin recht wordt gedaan aan de relevante bepalingen uit het IVRK (art. 37 en 40) en aan de *United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency* (de *Riyadh Guidelines*).³⁹ De General Comment met betrekking tot kinderrechten in de context van het jeugdstrafrecht, General Comment No. 10 (2007), wordt eveneens kort genoemd.⁴⁰ Eerder in General Comment No. 20 had het Kinderrechtencomité het belang van General Comment No. 10 voor adolescenten ook al benoemd.⁴¹ Ten slotte benoemt het Kinderrechtencomité nog enkele specifieke aandachtspunten voor verdragspartijen met betrekking tot de positie van adolescenten in het strafrechtssysteem. Een daarvan is het feit dat verschillende verdragspartijen ‘*the age of criminal responsibility*’ (de leeftijd waarop individuen volledig strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden) willen verlagen. De verdragspartijen worden expliciet opgeroepen om de leeftijdsgrens van 18 jaar in deze context te behouden.

Ontwikkelingen in het Nederlandse strafrecht

Ook in Nederland is de afgelopen jaren, onder invloed van nieuwe wetenschappelijke inzichten zoals hiervoor genoemd, in toenemende mate aandacht geweest voor de ontwikkeling van adolescenten en daarmee specifiek voor hun positie in het strafrechtssysteem.⁴² In bijdragen over dit onderwerp werden regelmatig suggesties gedaan voor aanpassing van de leeftijdsgrenzen in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Zo stelden Doreleijers & Fokkens voor om te onderzoeken of een apart ‘adolescentenstrafrecht’ in het leven geroepen zou kunnen worden voor de vervolging

³³ General Comment No. 20 (2016), par. 64.

³⁴ General Comment No. 20 (2016), par. 68-72.

³⁵ General Comment No. 20 (2016), par. 69, 73.

³⁶ General Comment No. 20 (2016), par. 76-88.

³⁷ General Comment No. 20 (2016), par. 87-88.

³⁸ General Comment No. 20 (2016), par. 87.

³⁹ General Comment No. 20 (2016), par. 88.

⁴⁰ General Comment No. 10 (2007): *Children’s Rights in Juvenile Justice*.

⁴¹ General Comment No. 20 (2016), par. 6.

⁴² Zie bijvoorbeeld T. Doreleijers & J.W. Fokkens (2010), ‘Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht’, in: *Rechtstreeks*, RSJ (2011), *Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!*, te raadplegen via https://www.rsj.nl/binaries/rsj-bw-advies-jeugdstrafproces-toekomstbestendig-14-maart-2011_tcm26-26006.pdf.

en berechting van 15-, of 16-, tot 23-jarigen.⁴³ De RSJ raadde aan om een jongvolwassenenstrafrecht in te voeren voor jongvolwassenen tussen 18 en 24 jaar.⁴⁴

In Nederland golden ten tijde van deze aanbevelingen (2010 en 2011) reeds de volgende uitgangspunten, die ook nu nog gelden: indien iemand verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit op het moment dat hij 12 jaar of ouder maar jonger dan 18 jaar was, gelden voor hem de specifieke bepalingen van het jeugdstrafprocesrecht (voor zover deze afwijken van het commune strafprocesrecht).⁴⁵ Ook worden aan deze verdachte in beginsel de straffen uit het jeugdstrafrecht opgelegd.⁴⁶ Voor hen die verdacht worden van strafbare feiten gepleegd op de leeftijd van 16 of 17 jaar, kan voor de strafoplegging een uitzondering worden gemaakt door een gewone, ‘volwassen’ straf op te leggen als de rechter hier een reden voor ziet in de ernst van het feit, de persoonlijkheid van de verdachte of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.⁴⁷ Voor de jongvolwassenen kan ook een uitzondering worden gemaakt op de hoofdregel dat zij als volwassene worden bestraft: aan een jongvolwassene die tussen de 18 en 23 jaar was ten tijde van het strafbare feit, kan de rechter een straf uit het jeugdstrafrecht opleggen vanwege zijn persoonlijkheid of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.⁴⁸ Deze laatste mogelijkheid bestond vóór 2014 al voor jongvolwassenen tot 21 jaar; de Wet adolescentenstrafrecht die in 2014 in werking trad, breidde deze mogelijkheid uit naar jongvolwassenen tot de leeftijd van 23 jaar.

Deze Wet adolescentenstrafrecht – die overigens nog meer wijzigingen met zich meebracht die hier niet verder worden besproken⁴⁹ – draaide volgens de wetgever hierom: ‘Een effectieve en dadergerichte sanctionering doet recht aan het gepleegde feit en houdt rekening met de persoonlijke omstandigheden van de dader, waaronder de ontwikkelingsfase waarin hij zich bevindt. Deze ontwikkelingsfase kan aanleiding geven de biologische leeftijd van de dader in de strafrechtspleging minder doorslaggevend te laten zijn.’⁵⁰ Volgens de Memorie van Toelichting bij deze wet worden adolescenten in de leeftijd van 16 tot 23 jaar als afzonderlijke groep benaderd omdat zij kenmerkende eigenschappen delen, namelijk het vertonen van specifiek risicogedrag, een grote vertegenwoordiging in de criminaliteitscijfers en een onvoltooide (psychologische) ontwikkeling.⁵¹ De hoop van de wetgever lijkt te zijn het bewerkstelligen van een meer effectieve sanctionering door nadrukkelijker rekening te houden met de ontwikkelingsfase van de jeugdige verdachte.

De hier besproken ontwikkelingen voor jongvolwassenen gelden voor de strafoplegging en niet voor de procesrechtelijke bepalingen. In principe gelden de bepalingen van het jeugdstrafprocesrecht enkel voor degenen die verdacht worden van een strafbaar feit dat zou zijn begaan toen ze de leeftijd van 18 jaar nog niet hadden bereikt.⁵² Binnen het jeugdstrafprocesrecht heeft de minderjarige verdachte bijvoorbeeld het recht om tijdens het verhoor door een opsporingsambtenaar te worden vergezeld door (zijn raadsman of) zijn ouders, voogd of een vertrouwenspersoon⁵³ en wordt een eventuele rechtszaak in principe achter gesloten deuren behandeld.⁵⁴ In het kader van het project modernisering van het Wetboek

⁴³ T. Doreleijers & J.W. Fokkens (2010), ‘Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht’, in: *Rechtstreeks*, p. 41.

⁴⁴ RSJ (2011), *Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!*, p. 35-36.

⁴⁵ Art. 488 Wetboek van Strafvordering.

⁴⁶ Art. 77a Wetboek van Strafrecht.

⁴⁷ Art. 77b Wetboek van Strafrecht.

⁴⁸ Art. 77c Wetboek van Strafrecht.

⁴⁹ Zie voor een overzicht bijvoorbeeld M.A.H. Kempen (2014), ‘Het adolescentenstrafrecht; een flexibel sanctiestelsel voor jongvolwassenen’, *FJR* 2014/29.

⁵⁰ *Kamerstukken II* 2012/13, 33498, 3, p. 2.

⁵¹ *Kamerstukken II* 2012/13, 33498, 3, p. 1.

⁵² Art. 488 lid 2 Wetboek van Strafvordering.

⁵³ Zie OM Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (2018R007).

⁵⁴ Art. 495b Wetboek van Strafvordering.

van Strafvordering is in het voorgestelde Boek 6 overigens wel een artikel opgenomen dat ten aanzien van verdachten die ten tijde van het strafbare feit de leeftijd van 18 jaar maar nog niet die van 23 jaar hadden bereikt, bepaalt dat de rechter kan beslissen dat toepassing wordt gegeven aan de procesrechtelijke bepalingen voor minderjarige daders indien hij daartoe grond vindt in de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.⁵⁵ De rechter kan deze beslissing ambtshalve nemen, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte of diens raadsman, en in elke fase van het strafproces. Dit betekent dat ook jongvolwassen verdachten onder het bereik van het jeugdstrafprocesrecht zullen *kunnen* vallen.

De recente ontwikkelingen (zowel de Wet adolescentenstrafrecht uit 2014 als het meer recente voorstel om het jeugdstrafprocesrecht ook op jongvolwassen verdachten te kunnen toepassen) met betrekking tot de positie van adolescenten in het Nederlandse strafrechtstelsel zijn interessant. Het valt op dat de Nederlandse wetgever in beginsel ook lijkt te onderkennen dat adolescenten een bijzondere groep zijn en op basis van hun gedeelde kenmerken in aanmerking zouden moeten komen voor een specifieke benadering. Opvallend daarbij is dat Nederland jongvolwassenen tot 23 jaar onder omstandigheden ook in aanmerking laat komen voor toepassing van het jeugdstrafrecht. In General Comment No. 10 merkte het Kinderrechtencomité al goedkeurend op dat sommige verdragspartijen de regels van het jeugdstrafrecht toepassen op jongvolwassenen.⁵⁶

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat zowel de reeds doorgevoerde wijzigingen (inzake de bestraffing) als de voorgestelde wijzigingen (inzake het strafprocesrecht) voor jongvolwassenen geïntroduceerd zijn als *uitzonderingen* op de hoofdregel dat enkel minderjarige verdachten onder het bereik van het jeugdstraf(proces)recht vallen. De eerste onderzoeken sinds de inwerkingtreding van de Wet adolescentenstrafrecht laten zien dat de mogelijkheid om jongvolwassenen onder het jeugdstrafrecht te bestraffen tot op heden inderdaad slechts bij uitzondering wordt gebruikt.⁵⁷

Daarnaast is gebleken dat de gronden om over te gaan tot toepassing van het jeugdstrafrecht op jongvolwassenen in de praktijk verschillend geïnterpreteerd worden door de betrokken professionals vanuit Openbaar Ministerie (OM), rechtspraak, reclassering, Raad voor de Kinderbescherming en het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP).⁵⁸ Zo kunnen officieren van justitie al bij de vordering tot inbewaringstelling aangeven dat ze voornemens zijn om toepassing van het jeugdstrafrecht te vorderen voor een jongvolwassen dader, zodat in een vroege fase van het strafproces via deze vordering en de adviezen van reclassering en (eventueel) NIFP al een voorsortering op een jeugdstrafrechtsanctie plaats kan vinden en de rechter uiteindelijk goed geïnformeerd een sanctie kan opleggen.⁵⁹ Het OM heeft hiervoor criteria ontwikkeld met indicatoren voor het al dan niet vorderen van de toepassing van het jeugdstrafrecht, zoals de vraag of de verdachte nog naar school gaat of begeleiding nodig heeft in verband met een (licht) verstandelijke

⁵⁵ Art. 6.1.1.4.2. Het Wetsvoorstel tot vaststelling van Boek 6 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering is te raadplegen via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/12/05/wetsvoorstel-tot-vaststelling-van-boek-6-van-het-nieuwe-wetboek-van-strafvordering-bijzondere-regelingen>.

⁵⁶ General Comment No. 10 (2007): *Children's Rights in Juvenile Justice*, par. 38.

⁵⁷ In ongeveer 5% van alle strafzaken tegen jongvolwassenen, zie C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuizen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 6.

⁵⁸ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuizen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC. E.M.

Mijnarends & E.R. Rensen (2017), 'De officier van justitie en het adolescentenstrafrecht: Twee geloven op één kussen?', in: *FJR* 2017/14, afl. 3, p. 61-62. C. Reijntjes-Wendenburg (2015), 'Het adolescentenstrafrecht: een evaluatie van de eerste negen maanden rechtspraak', *DD* 2015/21, afl. 3, p. 212, 214.

⁵⁹ Art. 63 lid 5 Wetboek van Strafvordering; E.M. Mijnarends & E.R. Rensen (2017), 'De officier van justitie en het adolescentenstrafrecht: Twee geloven op één kussen?', in: *FJR* 2017/14, afl. 3, p. 58.

beperking.⁶⁰ In de praktijk lijken de officieren deze vordering echter met name te baseren op hun ervaring en intuïtie.⁶¹ Ook de reclassering en/of het NIFP adviseren in zaken met jongvolwassenen in de eerste periode na de aanhouding en/of ten behoeve van de terechtzitting. De reclassering kan hiervoor gebruikmaken van een (verkort) wegingskader ASR op basis waarvan kan worden vastgesteld of (contra-)indicaties aanwezig zijn voor toepassing van het jeugdstrafrecht.⁶² Uit interviews met reclasseringsmedewerkers is overigens gebleken dat soms ook contra-indicaties worden gehanteerd die niet in het wegingskader zijn opgenomen.⁶³ Rapporteurs van het NIFP kunnen gebruikmaken van de wegingslijst met (contra-)indicaties voor toepassing van het jeugdstrafrecht.⁶⁴ De wegingslijst van het NIFP en het wegingskader van de reclassering komen niet volledig, maar wel grotendeels overeen.⁶⁵

De richtlijn van het OM, het wegingskader van de reclassering en de wegingslijst van het NIFP kunnen worden gezien als een uitwerking door de praktijk van de advisering over de persoon van de jongvolwassen verdachte en zijn ‘onvoltooide ontwikkeling’ zoals voorgesteld door de wetgever.⁶⁶ Hierbij moet wel worden opgemerkt dat deze onvoltooide ontwikkeling een moeilijk begrip is dat verschillend wordt ingevuld door de reclassering en het NIFP.⁶⁷ Terwijl de reclassering meestal kijkt naar het functioneren van de jongvolwassene op verschillende leefgebieden (zoals werk, scholing en woonsituatie) en de aanwezigheid van een eventuele licht verstandelijke beperking, beoordelen rapporteurs van het NIFP de sociaal-emotionele, cognitieve en gewetensontwikkeling op basis van gestandaardiseerde testen of hun klinische indruk.⁶⁸

Uiteindelijk is het aan de rechter om te beslissen over de toepassing van het jeugdstrafrecht. Wanneer de officier van justitie toepassing van het jeugdstrafrecht vordert en de eventuele adviezen dit ook ondersteunen, lijkt de rechter hier inderdaad vaak toe over te gaan.⁶⁹ Overigens is de rechter niet verplicht de vordering of het deskundigenadvies te volgen en kan hij bovendien ook ambtshalve het jeugdstrafrecht toepassen.⁷⁰ Over de toepassing van het jeugdstrafrecht lijkt ook onder de rechters nog geen volledige consensus te bestaan.⁷¹ In verschillende onderzoeken is in dit kader gewezen op het dilemma omtrent ‘de ernst van het

⁶⁰ Zie hierover uitgebreid in C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 31-32.

⁶¹ E.M. Mijnders & E.R. Rensen (2017), ‘De officier van justitie en het adolescentenstrafrecht: Twee geloven op één kussen?’, in: *FJR* 2017/14, afl. 3, p. 61-62.

⁶² C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 39-41, 48-49.

⁶³ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 43-44.

⁶⁴ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 42, 50-51.

⁶⁵ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 50.

⁶⁶ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 92.

⁶⁷ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 94.

⁶⁸ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 94.

⁶⁹ E.M. Mijnders & E.R. Rensen (2017), ‘De toepassing van het adolescentenstrafrecht in de praktijk: is het genoeg of kan er nog meer bij?’, in: *FJR* 2017/61, afl. 11, p. 281.

⁷⁰ C. Reijntjes-Wendenburg (2015), ‘Het adolescentenstrafrecht: een evaluatie van de eerste negen maanden rechtspraak’, *DD* 2015/21, afl. 3, p. 212; Weijers I. (2018), ‘Jeugdsanctie voor jongvolwassen veelpleger? Rafelranden van het adolescentenstrafrecht’, in: *NJB* 2018/545, afl. 11, p. 741.

⁷¹ C. Reijntjes-Wendenburg (2015), ‘Het adolescentenstrafrecht: een evaluatie van de eerste negen maanden rechtspraak’, *DD* 2015/21, afl. 3, p. 214.

feit'. Door de wetgever was dit oorspronkelijk voorgesteld als indicatie voor toepassing van het jeugdstrafrecht op jongvolwassenen; het OM had dit echter juist als contra-indicatie aangewezen.⁷² Sommige officieren van justitie zien de ernst van het feit als contra-indicatie voor toepassing voor het jeugdstrafrecht, andere officieren niet; dezelfde tegenstelling is zichtbaar onder rechters.⁷³

Ten slotte moet worden opgemerkt dat de Nederlandse benadering van adolescenten in het strafrecht op een bepaald punt sowieso niet 'IVRK-proof' is. De mogelijkheid om 16- en 17-jarigen te bestraffen als volwassenen is niet in overeenstemming met het IVRK of General Comment No. 20. Nederland heeft voor het behoud van deze mogelijkheid een voorbehoud gemaakt bij artikel 37c van het IVRK en is op dit punt verschillende keren bekritiseerd, onder meer door het Kinderrechtencomité.⁷⁴ De Nederlandse wetgever heeft echter expliciet aangegeven het belangrijk te vinden om artikel 77b Sr te behouden.⁷⁵ Met betrekking tot dit wetsartikel werd in de Memorie van Toelichting bij de Wet adolescentenstrafrecht het volgende overwogen: 'De mogelijkheid om ten aanzien van 16- en 17-jarigen toepassing te geven aan het gewone strafrecht, draagt aan het draagvlak voor de beschikbaarheid van een afzonderlijk en pedagogisch jeugdstrafrecht beslissend bij. Zij kan daarom niet worden gemist.'⁷⁶ In de praktijk wordt artikel 77b Sr overigens momenteel niet veelvuldig toegepast; van 2013 tot het derde kwartaal van 2015 in ongeveer 1 tot 3% van alle strafzaken tegen 16- en 17-jarigen.⁷⁷

Tot slot

De aandacht van het Kinderrechtencomité voor adolescenten is begrijpelijk en lovenswaardig. Sinds de inwerkingtreding van het IVRK is immers uit wetenschappelijk onderzoek gebleken dat deze groep nog volop in ontwikkeling is en daarom ook de noodzakelijke bescherming verdient. De aandacht voor adolescenten in het Nederlandse strafrechtstelsel past goed bij de gedachten die aan General Comment No. 20 ten grondslag liggen. De (groeierende) aandacht voor jongvolwassenen is positief, hoewel de toepassing van het jeugdstrafrecht op deze groep tot op heden wel een uitzondering blijft. De voorgestelde mogelijkheid om het jeugdstrafprocesrecht op jongvolwassenen toe te passen is eveneens positief, hoewel het ook hier gaat om een uitzondering die in een individueel geval door de rechter kan worden gemaakt. De leeftijdsgrens van 18 jaar blijft dus tot op heden dominant. Bezien vanuit het kinderrechtenperspectief is het feit dat minderjarigen onder omstandigheden nog steeds als volwassenen bestraft kunnen worden, ronduit negatief. Daarnaast verdient de (eenduidige) toepassing van het adolescentenstrafrecht in de praktijk aandacht en extra stimulans.

Het is interessant om te bezien hoe de aanpak van adolescenten in het Nederlandse strafrecht zich de komende jaren ongetwijfeld nog verder zal ontwikkelen. In dit kader mag onder meer het onderzoeksprogramma Monitoren en Evaluatie Adolescentenstrafrecht van het WODC niet onvermeld blijven (zie ook hiervoor de vele verwijzingen naar enkele van de rapporten die in dit kader zijn gepubliceerd).⁷⁸ Gezien de focus op een effectieve bestraffing die de Nederlandse

⁷² E.M. Mijnares & E.R. Rensen (2017), 'De officier van justitie en het adolescentenstrafrecht: Twee geloven op één kussen?', in: *FJR* 2017/14, afl. 3, p. 60-61.

⁷³ C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerhuizen & A.M. van der Laan (2018), *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*, WODC, p. 7, 9; I. Weijers (2018), 'Jeugdsanctie voor jongvolwassenen veelpleger? Rafelranden van het adolescentenstrafrecht', in: *NJB* 2018/545, afl. 11, p. 742-743.

⁷⁴ Zie de meest recente kritiek in Committee on the Rights of the Child (2015), *Concluding observations on the fourth periodic report of the Netherlands* (UN Doc. CRC/C/NDL/CO/4), p. 13-14.

⁷⁵ *Kamerstukken II* 2012/13, 33498, 3, p. 3.

⁷⁶ *Kamerstukken II* 2012/13, 33498, 3, p. 21.

⁷⁷ A. van der Laan e.a. (2016), *Adolescentenstrafrecht. Beleidstheorie en eerste empirische bevindingen*, WODC, p. 94-95.

⁷⁸ Zie <https://www.wodc.nl/onderzoek/onderzoeksprogramma/Adolescentenstrafrecht/index.aspx>.

wetgever voor ogen had bij de introductie van de Wet adolescentenstrafrecht, is met name de voorgenomen effectmeting, waarin het effect van het sanctioneren van jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht op resocialisatie en recidive wordt onderzocht, interessant. Ongeacht de resultaten van deze effectmeting mag echter niet vergeten worden dat de bestraffing van adolescenten niet enkel draait om effectiviteit en om de gevolgen van de berechting en bestraffing voor het verdere leven van de betrokken adolescent. Hoewel de focus op effectiviteit op zich past bij de holistische of '*life course*' benadering die het Kinderrechtencomité noemt in General Comment No. 20, worden hierin *juist* ook de unieke kenmerken van de adolescentie benoemd. Deze unieke kenmerken zijn op zichzelf al een terechte aanleiding voor een bijzondere bejegening van adolescenten, onder meer in het strafrechtstelsel.